

Wooningen in hout en leem getimmerd en met stroo gedekt: wonen en werken in Gellik in 1843 (Vervolg)

Rombout Nijssen

De hooilanden van de eerste klasse werden verondersteld jaarlijks per hectare 2850 kg hooi van eerste kwaliteit op te leveren. Dat hooi kon verkocht worden aan 18 gulden per ton, zodat de verkoopwaarde van de opbrengst 51,30 gulden bedroeg. De kosten van onderhoud, *bestaende in schoonhouden der slooten, gelijkmaken der molhopen en andere dergelijke kosten* werden begroot op 4 gulden per hectare, en die voor het maaien en hooien van het gras en voor het opleggen van het hooi op 14 gulden. Voor het bemesten en het inschuren van het hooi werden geen kosten aangenomen. De netto-opbrengst bedroeg volgens deze berekening 33,30 gulden per hectare, of afgerond 33 gulden.

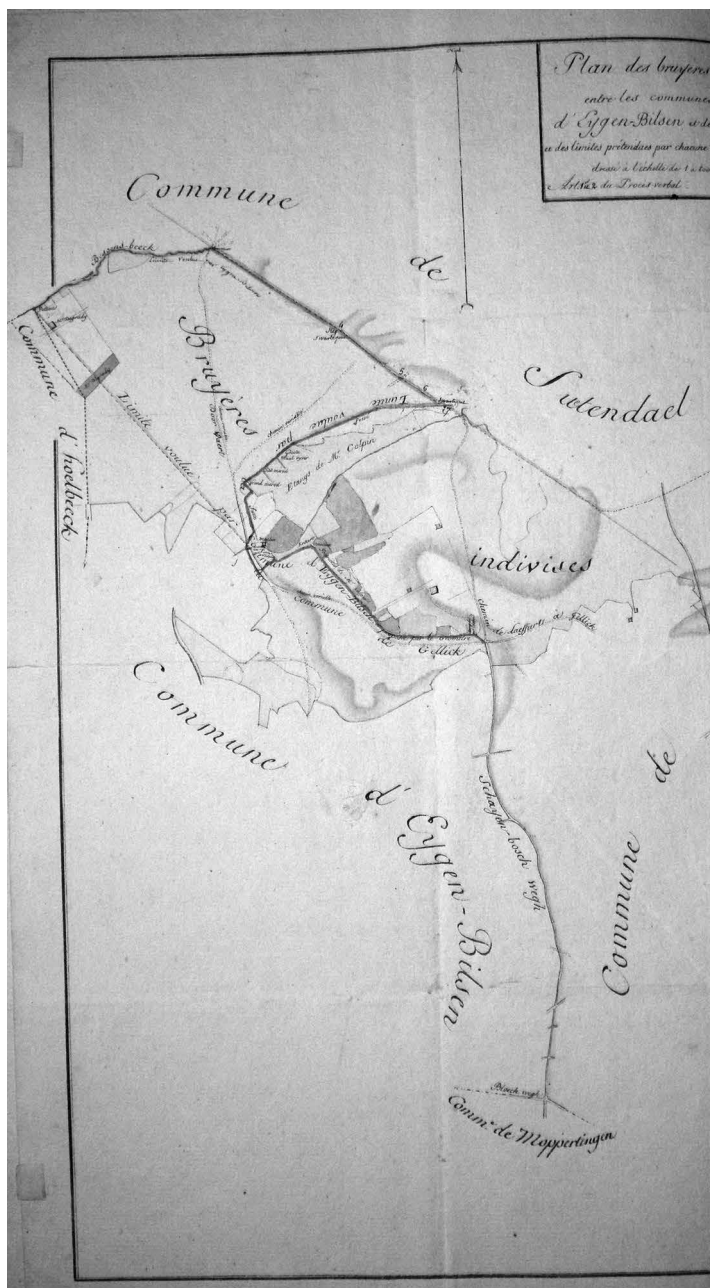
Hooiland van de tweede klasse bracht gemiddeld 2500 kg hooi per jaar op, dat minder goed van kwaliteit was dan het eerste. Het werd geschat op 16 gulden per ton of 40 gulden per hectare. De kosten werden begroot op 37% van de opbrengst, of 14,80 gulden, zodat de netto-opbrengst nog 25,20 of afgerond 25 gulden bedroeg.

De gegevens over de verschillende categorieën van akkerlanden, weilanden en andere landerijen, en over hun opbrengsten, samengebracht in document 5 van het kadaster, de *Tabel van klassificatie der grondeigendommen*, zeggen op zich nog niets over het aandeel

van ieder van die gronden in het dorpsareaal. Daarvoor dient document 11: de *Verzameling van de inhoudsgrootte en belastbare opkomst der gemeente*. Dit bevat een overzicht van de verschillende soorten landerijen, met opgave van de oppervlakte van elke soort.

Voor Gellik levert dit document de volgende gegevens:

Categorie	Oppervlakte van deze categorie
Bouwland klasse 1	99 ha 59 a 27 ca
Bouwland klasse 2	237 ha 47 a 3 ca
Bouwland klasse 3	87 ha 75 a 3 ca
Bouwland klasse 4	69 ha 68 a 52 ca
Bouwland klasse 5	28 ha 10 a 80 ca
Tuinen klasse 1	2 ha 18 a 2 ca
Tuinen klasse 2	3 ha 36 a 12 ca
Boomgaarden klasse 1	10 ha 38 a 1 ca
Boomgaarden klasse 2	11 ha 37 a
Boomgaarden klasse 3	4 ha 11 a 80 ca
Weiden klasse 1	7 ha 26 a 30 ca
Weiden klasse 2	2 ha 45 a 4 ca
Weiden klasse 3	2 ha 86 a 50 ca
Hooilanden klasse 1	2 ha 80 a 80 ca
Hooilanden klasse 2	8 ha 84 a 20 ca
Hooilanden klasse 3	21 ha 55 a 30 ca
Bossen klasse 1	5 ha 40 a 10 ca
Bossen klasse 2	27 ha 3 a 80 ca
Bossen klasse 3	5 ha 30 a 30 ca
Dennenbossen klasse 1	7 ha 40 a 30 ca
Dennenbossen klasse 2	10 ha 46 a 20 ca
Dennenbossen klasse 3	1 ha 99 a 60 ca
Vijvers klasse 1	7 ha 83 a 50 ca
Vijvers klasse 2	2 ha 11 a 60 ca
Heide klasse 1	13 ha 95 a 80 ca

Boomgaerden.

De Boomgaerden in deze gemeente, bestaan uit door heggan of opgeworpen grachten ingesloten, en in de nabijheid der Woningen gelegen stukken Gronds, beplant met vruchtboomen, van onderscheidene Soorten, als: appel, peer en noten-boomen, tusschen d. Zelve vindt men d. oppervlakte met graszoden bedekt, Zy worden in drie Klassen verdeeld.

Eerste Klasse.

De Boomgaerden van de Eerste Klasse bevinden zich in het algemeen op grond van de Eerste Klasse der Overlanden, gewettigt met oude en jonge appelboomen en peerboomen regelmatig beplant, leverende daer en boven een goede voedsaame bekleding op. d. opbrengst der boomen gevoegt by die der bekleding, als mede in aermesteling nemende hunne gunstigen voordelige legging by de Woningen, zoo heeft men geoordeeld deze Boomgaerden een Prijs hooger te moeten begrooten dan de Overlanden der Eerste Klasse. dus den hutaar op fl. 39 "

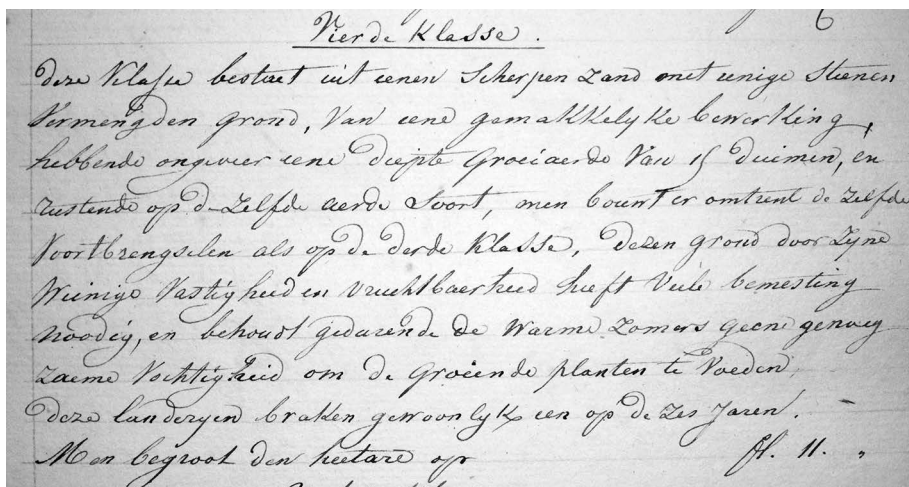
Aangrenzende Gemeenten.

Rivieren en Beken.

Grote Wegen en Smeetswegen.

Zy wordt ten Woorden begroot door de Gevaanten van Gynsdien en Stetendail, ten voeten door de Gemeente Sunathen, Zy praelten zuiden aan het Grensgebied van d. Gemeenten Veldthuis, Hous en Nijpderlingen, en ten Noorden aan dat van Eijgenbaken. Zy wordt door gans Rivier besproeid, Haar luytje in enige Winterbeken Zynt onbeduidend, en te gering om een fabriek in vestiging te kunnen binguen, Zy droegen in de zomer maasch op en dunn stekke om by groote waters enige er maasch liggende heuillanden te bezochtigen.

Den entlange nuuwer aangelegden Rijsel begy in den omtrek van d. Stad Maestricht, verbindende den Groeten Weg van Maestricht op Maestricht aan die heemden van de Landgemeente d. Stad v. Tongeren, doorloopt haar grensgebied in het Zuid oostelyk geveult, in d. richting van het Noord Oosten, naar het Zuiden, op een lengte van omtrent een en een half ad twee kilometer, blyvende omtrent een half kilometer afstand van het oorp. men vindt er veldheiden, Smeetswegen, Nieuw goed onder heuilen, Wadden, Zich in tamelyken gansse Staat binguen, leverende vochtant des Winters en vernaachtige jaargety enige ongemeylykheid aan het davor op.

Heide klasse 2	175 ha 37 a 20 ca
Moeras	2 ha 47 a 30 ca
Struwelen	5 ha 6 a 20 ca
Schaapsweiden	8 ha 44 a 20 ca
Bebouwde oppervlakten ³	2 ha 80 a 19 ca
Totaal	875 ha 46 a 3 ca

Niet belaste eigendommen	
Wegen, pleinen	23 ha 95 a
Beken en grachten	7 a 10 ca
Kerkhof	16 a 70 ca
Pastorijtuin	8 a 10 ca
Totaal	24 ha 26 a 90 ca

Oppervlakte van de gemeente	899 ha 72 a 93 ca
-----------------------------	-------------------

Uit deze cijfers blijkt dat de controleur van het kadaster in Gel-

lik 424 ha 81 a 33 ca akkerland aantrof. Dat is ruim 47% van de oppervlakte van de gemeente. Ruim de helft daarvan was akkerland van de tweede klasse. Boomgaarden, weiden en hooiland besloegen ruim 71 ha of bijna 8% van de oppervlakte. 57,6 ha of 6,4% van de oppervlakte van de gemeente was bebost. 189 ha of 21% van de oppervlakte van de gemeente bestond uit heide.

¹ De inhoud van deze bijdrage is gebaseerd op het dossier dat de administratie van het kadaster in 1843 samenstelde met het oog op het vaststellen van de omgevingsfactoren die de waarde van het onroerend goed in Gellik bepaalden: Rijksarchief Hasselt, *Archief van de provinciale directie van het kadaster. Processen-verbaal van afpaling*, nr. 37.

² *Mémorial administratif de la province de Limbourg de 1842*, Hasselt, 1842.

³ Hier wordt de grondoppervlakte van de gebouwen (kerk, huizen, stallen, ...) bedoeld.

Memorieschrift van schutterij St.-Sebastiaan Lanaken

Jean Maenen

Een twintigtal jaren geleden kreeg ik van dhr. Guillaume Schellingen, wonend te Zutendaal¹, een memorieschrift met aantekeningen uit de periode 1730 tot 1746. Aan de hand van de namen en items die er in voorkomen kunnen we stellen dat het om een aantekeningenschriftje gaat dat uit het archief van de St.-Sebastiaanschutterij van Lanaken stamt. Trouwens, op pag. 5 wordt de St.-Sebastiaanbroederschap expliciet bij name genoemd. Deze schutterij werd opgericht in 1698 door Jean Philippe Eugène de Merode². Alle aantekeningen zijn in inkt, door eenzelfde hand geschreven. Het schrift telt 16 ongenummerde pagina's waarvan er 8 beschreven zijn. Te merken aan de context van de eerste pagina zijn er een aantal bladzijden uit verdwenen. We kunnen ook niet met zekerheid stellen dat de aantekeningen genoteerd werden in de bewuste jaren die vermeld staan in de marge, of dat ze later zijn geschreven. Vooral de aantekening in 1738 waar het overlijden van keizer Gerard Hustinx vermeld wordt, zaait twijfel. Er staat nl. dat de informatie hierover uit de rekening van 2 juli werd afgeleid, dus een heel precieze datering. Ook het gebruikte lettertype en de stijl wekken toch het vermoeden dat de aantekeningen origineel uit de 18de eeuw stammen. (Zie tekstuitgave 1)

In het schrift stak ook nog de toespraak gericht aan Guillaume Schellingen toen hij in augustus 1957 voor de tweede maal tot koning van de St.-Sebastiaanschutterij werd aangesteld en gelauwerd. (Zie tekstuitgave 2)

Tenslotte nog dit: van de breuken, geschonken door de koningen en/

of keizers die in de tekst vermeld worden, is geen enkele bewaard gebleven³.

Tekstuitgave 1: (de schuine streep duidt telkens het einde van de regel aan)

[pag. 1] [...] cramps met een silveren kethinghsken / van Joes van Caubergh voor schreven / item een groote dubbel plaate van / Gerard Hustinx onsen Keijzer⁴ / Voor eene memorie wat het broeder / schappe aen onsen heer Keijzer / Gerard Hustinx hebben vereert / Voor eerst een silveren Keijzerskroon / vier silveren lepelen / vier silveren forsieten beloopende / volgens brieffken van den silveren / smid in gebracht ter somme van / een en vijffftich gld. en de achtiën stu<ver> / dit geld heeft het broederschap bij gebracht / en de betaelt en de het selve aen onsen / voorschreven heer Keijzer geschonken / voor eene gifte en de den selven heer / Keijzer heeft de goedheijt gehadt van aan / het broederscappe te laeten den vogel / vendel trommen en de daeren boven / heeft het selven broederschap twee daghen tot hunnen Contentemente / eerleijk getracteert / [pag. 2] Gerardus Hustinx Keijzer geworden / bedankt sijn plaats als meester⁵ /

1730: Voor 1730 wordt gekozen Lemmen / Hustinx van Lanaeken / Betaald aan Willem Opsteijn smit / en Joes Ramaekers voor het maken / beslaan en richten van den voghel⁶/ 2 gld. aan de patroon dragers ieder⁷ / 1 gld. aen den secretaris 2 gld. / Uit de Condiitiën van het verpachten / der weijers blijkt dat de schutters alle / jaren een dag aan de dijken moesten / werken als het noodig was ook moest / de pachter boven sijn pacht alle / jaren 5 karpē geven aan de officieers / voor hunne moeite en visitatie⁸ /

1731: Joes Lemmens Schuttemeester / Cornelus Houbrechts onder den hoet /

1732: Op de vergadering van 9 Juli werd / geen meester gemaekt

maar Cornelus / [pag. 3] Houbrichts voor 1733 gecontinueerd /
Anno 1733: De luitenantsplaats van den gestorvenen / luitenant
Claas Willems word voor / zes tonnen goed bier gegeven aan
den / Kapiteijn Nijelis Anten voor zijn / soon Jan Anten den 26
Mei /

1734: 20 Januari Neemt de Schutten meester / Martin Caberg
de vaandrig plaats aan / voor drie tonnen goed bier / (31 Mei
Martin Caberg meester / Martin Lenaerts Knecht / 15 Junius
is de luitenantsplaats crifghelijk / geschreven mits dat onsen
Capiteijn / afstand die oft reestuttreerende dat / sijnen soon
niet Cappabel en was / om de bedienen soo ist wederom met
/ het hoogste ghebodt utghegheven zoo / dat se verbleven is
aan Jonnes Veughen / voor sijnen soon Nelis Veughen op al /
Sulcke Condisie dat Jonnes Veughen / de plaats bedienen sal
tot sijnen soon / [pag. 4] Nelis Cappabel is en is verbleeven /
voor seven tonnen bier en noch voor / ders dat hij de plaats
bedienen kan soo / langh als hij leeft als wilt /

1735: Martin Leenarts meester / Marten N. Anten de Capoteijn
onder / den hoet 6 Juni was Jannes Veughen / luitenant /

1736: 16 Juni Marten Nelis Anten Capiteijn /

1737: 16 Juni Tomas Veughen luitenant /

1738: Uit de rekening afgelegt 2 Juni / blijkt dat de Keijzer
Gherardus / Hustinx kortelings overleden was / dat men van
Snaphaen van Nelis / in den bruil 4 stuver dat sij die bij /
de begravenis der medeleden / absent waren boete moesten
/ betalen / [pag. 5] Leenders Vincken zou meester / sijn voor
1738 en werd 4 Juni / 1738 door de officiers aan gesteld /

1739: Thomas Veughen Luitenant / Herman Kols Knecht /
Lemmen Hustinx onder den hoet⁹ / 24 Mei Marten Willems koning
/ Lenders Vinken Schutter meester /

1740: den 3 Juni Thomas Veughen luitenant / en schuttemeester
/ Herman Kols meester /

1741: 28 Mei was Herman Kols schutter / meester /

1742: den 6 voor Secretaris van de / jonghe Broederschap

van St. Sebastiaan / verschijnt Nelis Anten, Capteijn van / de Broederschap die in presentie / van den luitenant Thomas Veughen / en den Koning Marten Willems en / [pag. 6] Gheret Hentrins ten voordeelen van / den drassaard de Montanghe¹⁰ de hem / aan getrou welke Compagnie cedeert / de droosaard neemt op zich dat in / het vervolg Capteijn en luitenant / vrij sallen zijn van alle Commande / die het broederschap aan gingen / sij alle emolamenten van het / Broederschap zouden genieten / dat zij aan geen orders zouden / ~~genieten dat zij aan geen~~ / geastringeert zijn en mochten / Compareeren als het hun believen / zou, voorts Cedeerd de drossaard / de Compagnije van den Heer / Hentjens nieuwen Capteijn / op de zelfde wijze Cedeerd Thomas / Veughen zijn luitnants plaats / aan sijn eigen soon Cornelis / Veughen, mits vrij sijndt en / genietende enz. als boven / Gepasseerd in presentie van den / drossaard en boven genoemde getuigen /

[pag. 7]: 21 Mei Martin Willems meester voor 1743 / Lambert Hustinx meester / Thomas Veughen knecht / Johannes Caberg onder den hoet /

1743 : 10 Mei Thomas Veughen meester / Nelis Anten Knecht / Jaannes Caberg onder den hoet / 1 Juni wordt Nelis Anten meester / voor 1744 en Johannes Caberg knecht / en Johannes Lemmens onder den hoet / 10 Juni Marten Willems meester /

1744: 1 Juni Thomas Veughen meester / Volgens de rekening van dit jaar / 65 gld. 13 stv. te kort dat door / de broeders wordt bij gelegd er / waren 70 korkarde¹¹ voor 13 gld. / samen gekocht / Er was in die teint van sijne / Enselentie ghedronken enz. item / verteerd aan van Someren / [pag. 8] het broederschap met de offeciars / wie het haar ghepoijert¹² is gheworden / er waren houborp geweest die gedronken hadden / Willem Paulissen Koning / Gerardus Hentjens Capitein / Cornelus Veughen luitenant /

1745: 14 Juni Jaannes Caberg meester / Jaannes Lemmens knecht / Jaannes Paulissen onder den hoet / Nelis Anten

meester /

1746: 6 Juni Jaannes Caberg meester / Jaannes Lemmens meester / Rijnder Jasteijen knecht / Jaannes Paulissen onder den hoet / [pag. 9 t/m 16 blanco].

Tekstuitgave 2:

Lanaken 24/8/57 / Here Koning /

Het is voor ons een waar genoeg om in naam / van onze Koninglijke Schutterij St. Sebastiaan hier voor / de 2de maal voor uwe dapperheid deze bloemen / aan te bieden. / Want dit jaar hebt gij u dapper moeten weren want de / strijd was hard iedereen wilde Koning worden maar / uw zelfvertrouwen in het geweer en u helderziend oog / heeft u de meeste punten bezorgd, en u voor de / 2de maal Koning der gilde uitgeroepen. / Ja, wij allen zijn fier, dat gij ons hebt overwonnen. / Maar wij zeggen u, weest dit jaar een Koning / vol moed en toewijding voor de schutterij, zoo / zullen wij dan dit jaar met zorg onder u gezacht / door brengen, maar wij beloven u dat wij van / heden af meer met de karabijn zullen oefenen / om het volgende jaar nog harder met u ten / strijde te trekken. / Maar wij hopen dat gij u best nog zult doen om / het volgende jaar nog koning te blijven zoodat / wij u tot Keizer kunnen uitroepen. / En nu wenschen wij allen u van harte proficiat. / En wij roepen allen / Leve onze Koning.

¹ Guillaume Schellingen werd geboren te Lanaken op 04-01-1929. Hij groeide op in de Bessemerstraat waar zijn ouders een café uitbaatten tegenover de huidige woning van dokter Stroeken. Jarenlang was in dit café de St.-Sebastiaanschutterij gehuisvest naast meerdere andere verenigingen. Elk jaar gebeurde het koningschieten in de weide achter het café en op regelmatige tijdstippen werden daar ook Vlaamse kermissen georganiseerd. Ik herinner me als kind nog heel goed dat je de achterliggende weide enkel kon bereiken

Afbeelding 1: Schutterij St.-Sebastiaan aan het schutterslokaal Schellingen omstreeks 1940. Wapens kwamen er toen niet aan te pas wegens de oorlogsomstandigheden. Eerste rij links: Guillaume Schellingen (Verzameling Jean Maenen).

via het erf naast het café. Je werd dan telkens belaagd door een stel blazende en agressieve ganzen.

De zonen Schellingen (Jean, Guillaume en Jozef) en hun respectievelijke kinderen waren lid van verschillende verenigingen als de schutterij, de Wielerclub en ook de harmonie Weergalm der Maas. Zij waren daarenboven carnavalisten van het eerste uur. Jozef Schellingen was ceremoniemeester van de Raod van Laon tot Aoke. Tegelijk was hij samen met zijn broers Guillaume en Jean lid van de reuzengarde ‘de Zonen van Wuim en Teursel’. Hendrik (zoon van Jean) en Peter (zoon van Jozef) waren zelfs Prins Carnaval van de Raod van Laon tot Aoke, resp. in 1974 en 1992.

Guillaume Schellingen huwde met Josée Peeters en het echtpaar nam zijn intrek op de Bessemer, op Zutendaals grondgebied. Guillaume was daar o.m. een van de drijvende krachten achter de jaarlijkse Bonte Avonden die door de

Afbeeldingen bij artikel pp. 103-105

Afbeelding 1a: Spaans echtpaar, voorzijde.

Afbeelding 1b: Spaans echtpaar, achterzijde.

Afbeelding 2: Spaanse militair, voorzijde.

Afbeelding 3:
Spaanse officier
met helm, linker-
zijde.

Afbeelding 4: Morinnetje,
profielzicht.

Afbeelding 5: Veronica,
voorzijde.

Afbeelding 6a: vrouwelijke
heilige, voorzijde.

Afbeelding 6b: vrouwelijke
heilige, profiel.

Afbeelding 6c: vrouwelijke
heilige, achterzijde voetstuk.

Afbeelding 7: poefmouw.

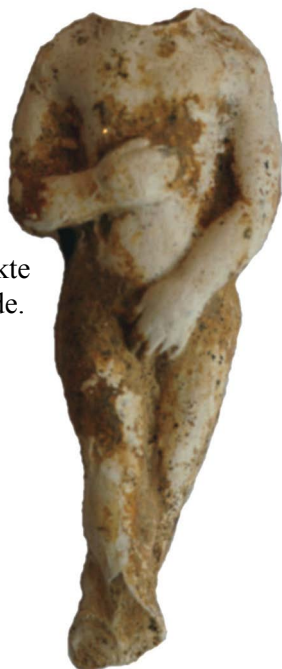

Afbeelding 8a: Spaans kopje,
voorzijde.

Afbeelding 8b:
Spaans kopje,
achterzijde.

Afbeelding 9: naakte
bambino, voorzijde.

Afbeelding 10: bruidstaartbeeld-
je, voorzijde.

fanfare werden georganiseerd. En hij was het die het ‘blauwe schriftje’ zolang bewaard heeft.

² Vgl. Jean Maenen, ‘Het gildeleven binnen de schutterijen van Lanaken vóór de Franse Revolutie: de St.-Sebastiaangilde’, in: *Limburg* 60 (1981), pp. 193-206. Hiervoor werd het register nr. 36 van Pietersem in het Rijksarchief Hasselt geraadpleegd.

³ Voor de inventaris van de bewaarde breuken: zie Jean Maenen, ‘Het zilverwerk van de schutterijen van Lanaken’, in: *Maaslandia*. Lanaken, 1984, pp. 134-167.

⁴ Gerardus Hustinx werd tot keizer gekroond in 1729. Vgl.: Jean Maenen, ‘Lijst van kapiteins, luitenants, sergeanten, dekens, schuttenmeesters, vaandrighs, tamboers, bijlmannen, keizers en koningen’, in: *Gossu-tijdingen* 18 (1981), pp. 51-54.

⁵ Men benoemde een kapitein, een luitenant, een adjudant, drie sergeanten, een

Afbeelding 2: De reuzengarde ‘de Zonen van Wuim en Teursel’. Eerste rij met trom: Guillaume Schellingsen, naast zijn broer Jean, tamboer maître.

deken, een schuttenmeester, een vaandeldrager, twee tamboers, een secretaris, twee bijlmannen en twee Sebastiaandrager.

⁶ De vogelschieting gebeurde jaarlijks op Pinksterdag.

⁷ Het beeld van de patroonheilige werd op de feestdag van St.-Sebastiaan en tijdens de processies op een draagberrie meegedragen door 2 dragers. Vgl.: Jean Maenen, *a.w.*, p. 206.

⁸ De broederschap kreeg bij de oprichting in 1698 nl. de Nieuwe weijer, en de Papenweijer, beide gelegen in de heide. VgL. Jean Maenen, *a.w.*

⁹ Drie personen werden onder den hoet gesteld, waarvan er één schuttenmeester werd, een tweede werd knecht en de derde bleef *onder den hoet* gesteld. Degene die bij de stemming de meeste 'lienjes' (streepjes achter zijn naam) had werd meester.

¹⁰ Over drossaard de Montaigne, zie J. Brouwers, 'Twee drosten van Pietersheim uit het geslacht De Montaigne', in: *Limburg* 51 (1972), p. 73; Idem, 'Drosten van Pietersheim', in: *Gossu-tijdingen* 18 (1981), pp. 73-74.

¹¹ Een kokarde is een onderscheidingsteken, gewoonlijk in de vorm van een strik, dat als lidmaatschapsteken en versiersel werd gedragen aan het hoofddekse.

¹² Bij de vogelschieting met Pinksteren trad de schutterij in vol ornaat naar buiten en zelfs de haren werden verzorgd. Zij verzamelden dan op het kerkhof en trokken daarna naar de schietboom die simultaan gebruikt werd door zowel de Sint-Jorisgilde als de Sint-Sebastiaangilde. Deze schietboom stond op gemeentegrond in Pietersheim in de buurt van de huidige Geeneindstraat. Vgl.: Hocht, nr. 13 : *Generale meting van de goederen van de abdij in Pietersheim, 1788*, fol. 8 (RAH).

Vroomheid en zoete minne in pijpaarde

Tony Waegeman

Vooraf in de 15de en 16de eeuw werden in de regio Maas-Rijn op grote schaal en in massa figuurtjes in pijpaarde geproduceerd. Tot de meest actieve centra behoorden Keulen, Luik en Utrecht. Maar ook in Zuid-Europa, zoals in Spanje, waren deze volkse kleinoden erg populair. De traditie gaat overigens ver in de tijd terug, tot en met de Romeinen en hun zogenaamde Tanagrafiguren.

De ‘Beeldedruckers’ of ‘Hilligenbeckers’ speelden met hun heiligen-beeldjes, tot 30 cm hoog maar doorgaans kleiner dan 10 cm, in op de sterk verpersoonlijkte devotie van de stedelijk burgerlijke samenleving in de 15de eeuw. Model stond de grote laatmiddeleeuwse beeldhouwkunst, bekend bij de pelgrims die naar populaire bedevaartkerken trokken. De Mariaverering nam er een centrale plaats in met bekende Madonna’s, de Sint-Anna-ten-Drieëngroep en het Christuskind als terugkerende types. Gegeerd waren ook de *virgines capitales* zoals de H. Catharina van Alexandrië en de H. Barbara. Zij boden bescherming tegen een schielijke dood. Maar dat gold ook voor wie de Vera Icon, het Ware Gelaat van Christus, dagelijks even groette. Bij het feest van Sint-Nicolaas of Driekoningen werden zelfs kleinere beeldjes in het brood of een koek gebakken.

De middelgrote beeldjes en reliëfs werden opgesteld in devotionele kapellen of prijken binnen de woning op de schouwmantel. De kleinere beeldjes waren dikwijls verwerkt in populaire ‘besloten hofjes’: houten kistjes of huisaltaartjes met bij elkaar gefrutselde bloemen en kralen. Men droeg ze tenslotte ook op zak of speldde ze als pelgrimsinsignes op de kleding.

Wit- tot rozigbakkende pijpaaarde werd in één of twee vormen (voor- en achterzijde) gedrukt. Aan de onderzijde werd een houten staafje in de klei gestoken, wat toeliet ze vast te houden bij het wegnemen van de mal, het gladstrijken van de naden en het standvlak of bij het aanbrengen van versiering, details of verfijnder plooierwerk. Ze waren gemakkelijk en goedkoop te produceren en hadden een succes zonder weerga in deze bloeiperiode van pelgrimsinsignes en aflatenhandel. De striemende kritiek van het protestantisme zou hun opmars in de late 16de eeuw tenslotte stuiten en flink doen slinken. De regio Maas-Rijn was ook productiecentrum van populaire modellen, ook voor het decoratief oplegwerk van het steengoed uit de regio, vormen voor gebak en marsepein, op was en papier maché, ter versiering van kaarsen en doosjes.

Met de eigentijdse grafische kunst als inspiratiebron werden ook profane, zelfs dubbelzinnige themata ontwikkeld. Vooral de hoofse minne vond haar uitdrukking in liefdesparen en naakte knapen of putti. Maar ook ruiterfiguren en speelgoed allerhande behoorden tot het gamma van deze beelddruckers.

Fragmenten van pijpaaarden beeldjes gevonden op de burchtsite van Pietersheim

1. Fragment van een Spaans echtpaar in rozig bakkende pijpaaarde, max. hoogte: 8 cm. De edelman of officier draagt een spannend wambuisje, vooraan in het midden geknoopt met een lange rij knoopjes. Aan de rand is de manchetrand zichtbaar van een hemd. Hij draagt de typische korte broek met splitten en braguette en daaronder hosen. De edelvrouw draagt een nauwsluitend zwart of donkerblauw bovenkleed, een uitstaande van plooiën voorziene rok, aan de voorzijde afgedekt met een schortje in dezelfde kleur. Verder draagt ze een keurslijf met pofmouwen, waaronder smalle rode mouwen verschijnen. Aan de polsen is de geplisseerde rand zichtbaar van het hemd, in het kleed of schortje een smal gordeltje. Wellicht droeg ze een hoofddekseel met neerhangende sluier (zie achterzijde). Datering: tweede

- helft 16de eeuw. [Afbeeldingen 1a en 1b]
2. Fragment van een Spaans officier in pijpjaarde, max. hoogte 6,5 cm. We zien een typische korte broek met splitten en braguette met hosen en bovenaan wellicht de onderzijde van een uit segmenten samengesteld harnas. Datering: tweede helft 16de eeuw. [afbeelding 2]
 3. Kop van een Spaans officier met helm, in rozig witbakkende pijpjaarde, max. hoogte: 3,6 cm. Datering tweede helft 16de eeuw. [afbeelding 3]
 4. Fragment van het hoofd van een Morinnetje, met opstaande kraag en gesteven linnen kapje, ons ook gekend uit schilderijen van Vermeer. Rozig witbakkende pijpjaarde, zwart geschilderd aangezicht. Datering tweede helft 16de eeuw. [afbeelding 4]
 5. H. Veronica met in laagrelief het doek met het Ware Aanschijn van Christus. Witbakkende pijpjaarde. Veronica draagt de weduwekleding met bef onder de kin, een hoofdsluijer en mantelkleed. Hoogte 20 cm, dikte 2 tot 3 cm. Onderaan een holte voor de bevestiging aan een voetstuk. Datering tweede helft 16de eeuw. [afbeelding 5]
 6. Fragmenten van een vrouwelijke heilige in rozig witbakkende pijpjaarde. Hoofd (5 cm) met sluijer en bef. Mantelkleed met brede plooien (11 cm). Datering: tweede helft 16de eeuw. [afbeeldingen 6a, 6b en 6c]
 7. Fragment van een pijpjaarden beeldje: deel van een schouder met poefmouw met splitten. (6 cm). Datering: tweede helft 16de eeuw. [afbeelding 7]
 8. Spaans kopje met kort geknipt zwart haar en een onderhemd met geplisseerd kraagje, zichtbaar boven nauwsluitende wambuis met zwakke pofmouwen met kleine splitten. Datering: tweede helft 16de eeuw. [afbeeldingen 8a en 8b]
 9. Naakte bambino in witte pijpjaarde. Hoogte: 7,5 cm. Datering: 17de eeuw. [afbeelding 9]
 10. Klein beeldje in pijpjaarde, gevonden in sleuf E2, gekleed in broek en een stuk jabot of hemd met gestrikte sjaal. De jas heeft 2 knoppen en is voorzien van slippers (soort pitteleer). Stond mogelijk op een bruidstaart. Datering: 18de eeuw. [afbeelding 10]

Statuten van de voetbooggilde van St.-Joris Lanaken¹

Jean Maenen

Tekstuitgave

Ordinantiën, Statuten ende verdragen [ge]ordyneert gearresteert ende verdragen eendrechtelyck by die schutters / van den voetboghe inden vrije ende hoeghe heerlyckheyt Pieterschem; welcke ordinantiën en<de> navolgende statuten, eendrech/teliken by den meesteren en<de> deecken overgegeven zyn onsen genadigen Heeren, Heeren Henrick van Merode, vrijheere tot Merode ende / Pieterschem, ende zyn diezelver schutters ootmoedelyck biddende ende begherende, dat zyn genaden ghelieven willen dese navolgende ordi / nantiën statuten ende verdragen, by die schutters aengenomen ende aenvaerdt, te bevestighen, octroyeren ende te consentere<n>, op dat die / voergeschreven broederscappe van Sint Jorys sich eerlyck duechdelyck ende loffelyck onderhouden worden, welcker navolgende ordinantiën sta / tuten en<de> verdrage<n> metten penen ende amenden daer inne gementioneert, alle ende een ider besonder, willende ende begherende taenveerden die / broederscappe voerschreven zullen zweeren by Godt ende zynen heyligen, deze artykelen vast stedicht ende zekerlyck onderhouden ende te volbrenghe. /

- i. In den Iersten zoe wie in de[se] broederscappe oft geselschappe belieft te zyn oft daer inne come[n ...] die zal in den eersten versuecken die meesters / van der voerscreven broederscappe [...n] om hem vergont te werden te moghen in die broederscappe te comen, dwelck die meesters zullen moghen doen / behoudelick

dat den ghene oft die [...] [d]ie incomen willen zyn eerlycke luyden van goede name ende fame, en<de> onderzaten ons genadighen heeren voerscreven / ende anders niet, ende zullen die meesters den zelven presenteren ende overgeven onsen Officier, om te bezien oft hy bequaeme is off niet./

- ij. Ende die ghene die alsdan by die meesters gheaccepteer[t] worden, zullen in handen van den meesters den behoorlycken eedt doen in ma<nie>ren en<de> vueghen hier nae / volghende./
- iiij. Ick N., van desen dach aen, van dezen dach voort, zal getrouwe ende onderdanich zyn den Edelen Waelgheboren heere, heeren Henrick van Merode, vrijheer / tot merode ende pieterschem, zynen genadigen heeren, zyn ghenaden erven ende nacomelingen, zynen genade schoultet ende officier, de meesteren van desen / brueschappen ende allen anderen gemeyn broederen./
- iiiij. Voorts zoe swere ick ende gelove mynen genadighen heere oft zynen schouelt ende officier, onderdanich ende gehoorzaam te zyn by nacht ende dach om den zelven / in alles mit mynen lyve ende gewere enich moghelyck wezende bystant te doen ende helpen defenderen alle de gemeyne onderzaten dezer heerlycheyt pieterschem, ende / voorts den officier alle bystant ende behulpe te doen, dei verzocht synde van den zelven oft zynen stadhoudet, om alle quaeden ende vianden van onssen genadighen / heeren ende gemeyn onderzaten te wederstaen, ende deesen zal ich niet laten om niemants wille, vrint oft maghe ende op die pene van menich dicschappe./
- v. Voorts zoe gelove ende zwere ick allen ordinancien ende punten hier nae volgende ende des ghene tot waer waert der broederscapen noch gemaect mogen werden vast / en<de> stedich te onderhouden, zonder arglist. “Zoe mich Godt helpe” etc./
- vi. Item inden eersten die schutters met meesters en<de> Coninck zullen hennen schietdach halden om den vogel oft papeygaeye te schieten altyt op den eersten heyligen / dach in die pinxst heyligen dagen, nae middach te twee vren, en<de> voermiddach zullen zy vergaderen op der luyven by den anderen, en<de> sullen

twee meesters kiezen, / welke twee meesters zullen tot he<t> aennemen eenen knape, die men noemen zal den schutters knape, de welke oock by die gemeyn broeders gecosen zal werden, met / oock eenen secretaris, die zal alle dingh der broederscappen aengaende opteecken en<de> opschryven./

- vij. Ende die voerscreven gecoren [sic] meesters zullen hebben een geheel gantsch iaer administratie en<de> bewindt van allen den zaacken der broederscappen aengaende / van den ontfanck vvt en<de> inne gheven, en<de> daer van int vvtgaen van den selven iaer goede rekeninghe ende reliqua doen in presentie van den schoultet / en<de> den coninck en<de> den gemeynen broederen.
- vijj. Item zoe wie dan in dese voerscreven broederschappe gecomen zal zyn, zal voor zyn incompst geven en<de> betalen vier stuvers brabant en<de> voer zyn / vvtgaen oft yemanden geliefden, thien stuvers brabant, zoe verre de zelve oirloff van onsen genadigen heeren oft zynen genaden schoult clae /gen kan, des zullen die deecken, metten meesters coninck ende anderen broederen eenige oproerder oft muetmaker mogen casseren./
- ix. Ende des maendaechs in die heyligen daghen als men die papengaeye zal gaen schieten, zoe sullen allen gemeyn broederen, metten coninck, meesters en<de> / vendrich hen v<er>gaderen tot Lanaken en<de> alsdan met goeden geschieten oerden gaen met he<n>nen boghen, ende ider hebbende zyn pylen, nae pieterschem / om aldaer die papengaeye te schieten, en<de> niemant en zal mogen schieten hy en zal gesworen schut zyn, op die pene van eenen gouden gulden en<de> daer / by noch gestraeft en<de> gecorigeert te worden, en<de> een yegelyck van den broederen geboden zynde om den schietdach te helpen halden, met zyne bogen en<de> pylen, / en<de> ten dage voerscreven niet en co<m>pareert sonder te hebben wettige oorsake, zal verbueren tot proffyt ende behoeft der broederscappen eenen halven daelder / daer van en<de> van alle navolgende boeten den knape zal mogen panden, en<de> zoe verre yemanden hem weygert en<de> niet gepant en wilt zyn, zal den / schouelt alle assistentie doen om die

panden ter executien stellen tot proffyt van den schutters./

- x. Is oock geordineert, dat der Coninck, die meesteren met allen den gemeyn schieten des sondaechs nae he<n>nen schietdach, op welcken dach theylige Sacrament / tot hoicht om gedragen wordt, sullen hen goetstyts vergaderen tot Lanaken en<de> alsdan comen met goeden gescichten oerden, en<de> hen boghen geweren en<de> pylen tot / Pieterschem aen die capelle, en<de> alsdan oock met hennen geleden trecken en<de> gaen nae hoicht, en<de> aldaer over al suchlich en<de> eerlyck hen halden, hennen / meesters en<de> coninck gehoorzaam zyn, en<de> wie co<n>trarie in een deel oft meer dede, zal zoe dich als sulcx gebuerde verbueren acht stuvers brabant, en<de> / daer by noch aerbitrallyck gecorrigeert worden, alles tot proffyt des gemeynen broederen, op welcken dach zy oock by den anderen gaen zullen, eten ende / drincken, als van oudts gewoelyck is geweest.
- xi. Item es oock verdragen ende geordineert, dat een yegelyck geselle ofte schut zal hebben eenen voetboghe met zynder gereetschappen en<de> toebehooren, en<de> / als hy incompt ende des niet en hadde zoe zal hy den eedt doen binnen eenen halven jaere van gelycken te crygen oft te werven, wanneer hy den eedt voer / screven gedaen zal hebben en<de> den boghe met zynder gereetschappen zynen meesteren te presenteren, op te verbueren die boeten van thien stuvers brabant, zoe / dick als den zelven versocht wordt ende egheenen boghe en heeft.
- xii. Item oft yemant van den gesellen den een den anderen misdede met woerden oft met wercken die zaecken zullen die meesters mitten Coninck tot hen / nemen, zonder wederseggen van den ghenen die misdaen ware oft misdaen hadde, en<de> die meesters metten Coninck zullen den zelven die int onglyck bevonden / zal worden, corrigeren en<de> straeven nae maictiteyt van zynen delict, te wetene op een boete oft twee boeten, en<de> elcke boete zal wezen vier st<uvers> braba<n>ts./
- xiii. Item is oock verdragen en<de> geordineert, dat die meesteren metten Coninck yemanden straefden ende zy des niet groetelyck

van hen lyden en wouden, en<de> / contrarie daer inne vielen met
woerden oft met wercken tegen die voerscreven meesteren en<de>
Coninck, die zal verbueren zoe dicke als sulcx geschiet een dobbel
boete/ zal wesen acht stuvers brabantse./

- xiv. Voorts van allen twisten en<de> differentien die die deecken
metten meesteren niet en co<nn>en geaccorderen ende gepeysen
zal de schoultet over hooft zyn./
- xv. Item es oock geordineert ende verdragen, dat zoe verre yemanden
van den broederen afflyvich werde, soe zullen die schutters
gebeden zynde met in der kercken / comen en<de> bidden voir
den afflyvigen brueder, en<de> zoe zal alsdan des afflyvigen
boghe den broederen en schutten toecomen./
- xvi. Voorts zullen die deecken ende meesteren loffelycke ordinantiën
ende verdragen maecken om ordelick te schieten en<de> op die
wyze zoe zy onder hen zullen / veraccorderen.

¹ Voor meer informatie over de St.-Jorisdigilde, zie J. Maenen, 'Het gildeleven binnen de schutterijen van Lanaken vóór de Franse Revolutie: de St.-Jorisdigilde', in: *Limburg* 60 (1981), pp. 145-163. We beschikten toen niet over de *Caerte* van deze schuttersvereniging en hebben de reconstructie ervan destijds gemaakt a.h.v. de boetes en bijdragen van de leden, ingeschreven in het rekeningenregister. De *Caerte* behoort nu tot het archief van Gossu, fonds Thomassen, en werd in depot gegeven bij het LADOC.

Mededelingen

Vergaderingen

Donderdag 27 september a.s., om 19 u 30 zal dhr. **Joël Burny**, medewerker van de Stichting Limburgs Landschap, een lezing met powerpoint verzorgen over **Historische ecologie via mondeling getuigenis: aspecten van de methode**. Dhr. Burny schreef reeds tal van publicaties over landgebruik en de impact van de mens op het landschap. We kunnen dit landschap dan ook beter ‘lezen’ als we de achtergrond van de ‘aangepaste’ landschapselementen achterhalen.

Overlijden Diaken Albert Paulissen

Op 17 juli ll. overleed Albert Paulissen, diaken verbonden aan de St.-Ursulakerk te Lanaken. Albert was jarenlang lid van onze vereniging. Aan zijn zus en schoonbroer, die eveneens lid zijn van Gossu, bieden wij nogmaals onze oprechte deelneming aan in naam van alle leden.

Huwelijksfeesten

Ook in de voorbije periode werd er door een aantal leden van onze K.G.O.S.S.U.-Lanaken weer feest gevierd.

Diamanten Huwelijksfeest werd in de maand mei gevierd door: Dhr. en Mevr. Vrancken-Geraerts.

Voor hun gouden Huwelijksfeest werd er gefeest bij de familie Claessen-Lyna en ook bij de familie Vandebeek-Hansen.

Vanwege onze vereniging en in het bijzonder vanwege het bestuur onze allerbeste gelukwensen bij deze bijzondere jubilea !